

UDK: 338.124.4(4-672EU)(497)
Bibliid 0543-3657, 66 (2015)
God. LXVI, br. 1158-1159, str. 143-154
Pregledni članak
Primljen: 24. jun 2015.

Miša ĐURKOVIĆ¹

Evropska unija i Balkan u doba Junkerove komisije

SAŽETAK

U ovom radu autor analizira izgleda za odnos Evropske unije i Balkana u narednom periodu. Najpre se ukazuje na činjenicu da je EU zaokupljena rešavanjem sopstvenih finansijskih i ekonomskih problema. Politika proširenja je *de facto* prebačena u drugi plan i zamrznuta. Zatim se ukazuje na veoma problematično stanje balkanskih zemalja koje tonu u kombinaciju zaduženosti, nezaposlenosti, političke destabilizacije i autoritarizma. Na kraju se tvrdi da bi u narednom periodu trebalo postaviti realne i ne preterano ambiciozne prioritete: izbegavanje bankrota i očuvanje osnovne političke stabilnosti.

Ključne reči: Evropska unija, Balkan, finansijska kriza, Nemačka, nestabilnost.

Pitanje evropskih integracija Srbije i preostalih balkanskih zemalja sa izborom Evropske komisije Žan Klod Junkera dobilo je novi status. Junkerova komisija je prva koja je eksplicitno definisala da tokom njenog petogodišnjeg mandata neće biti proširenja.² I funkcije direktorata za proširenje izmenjene su u pravcu politike susedstva. Dakle, iako ovaj region u skladu sa solunskim zaključcima iz 2003. jedini u Evropi ima makar nominalne izgleda da se u potpunosti integriše u prostor Evropske unije, to se očigledno neće desiti u skorašnjoj budućnosti. Ono što su mnogi evroskeptici ili evrorealisti u Srbiji tvrdili godinama unazad, postalo je i formalna realnost.

¹ Dr Miša Đurković, viši naučni saradnik, Institut za evropske studije, Beograd, e-mail: mdjurkov@gmail.com

Članak je nastao kao deo projekta 179014 koji podržava Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Navodi izneti u ovom članku predstavljaju isključivo lični stav autora.

² Dan Alexe, "The Juncker Commission: no further EU enlargement", <http://www.neurope.eu/article/juncker-commission-no-further-eu-enlargement/> (pristupljeno 29. aprila 2015)

U takvim okolnostima potrebno je realno sagledati i stvarnu situaciju unutar Evropske unije, razapete između pregovora o transatlantskom trgovinskom partnerstvu i pregovora o eventualnom okončanju građanskog rata u Ukrajini, kao što je potrebno sagledati i stvarne probleme Srbije i drugih balkanskih zemalja. Iz te nove i realnije perspektive gledano, očekivanja od međusobnih odnosa i očekivanja od budućih dešavanja na Balkanu svode se na mnogo nižu ravan: umesto priče o ubrzanim integracijama zadatak je čini se očuvati elementarnu stabilnost u balkanskim zemljama i društvima.

*

Period drugog mandata Barozove komisije obeležila je borba sa posledicama finansijske i ekonomske krize. Grčka se pokazala najugroženijom evropskom državom, ali su pred ivicu bankrota došle i Irska, Španija, Portugal, Slovenija pa čak i Italija. S druge strane Nemačka se nametnula kao vodeći politički faktor koji je preuzeo liderstvo u rešavanju krize, pokušavajući u isto vreme da preko tih mehanizama ojača i kontrolu nad finansijskim tokovima u Evropskoj uniji. Dakle ukratko se može reći da je proteklih pet godina u EU pre svega obeležila borba Nemačke da merama štednje i finansijske discipline uvede red u evrozonu.³ Izdvojicemo ovde četiri aspekta tih napora:

1. Tu su najpre mere za smanjenje i regulaciju duga prezaduženih država. Nemačka i evropske institucije su u koordinaciji sa MMF-om uvele neku vrstu prinudne uprave u nizu prezaduženih država koje nisu mogle da servisiraju svoje dugove ili je njihov bankarski sektor došao na ivicu sloma. U političke mere spadala je čak i delimična suspenzija demokratskog izbornog procesa: u slučajevima Italije i Grčke obarane su legitimno demokratski izabrane vlade i postavljeni tehnokratski premijeri poput Montija i Papadimosa koji su dolazili iz bankarskog sektora.
2. Tu je zatim borba za odbranu evra kao (geo)političkog simbola evropskog jedinstva i pretenzija EU da igra neku veću i značajniju ulogu u globalnim finansijskim i političkim tokovima. Ovaj dodatni značaj evra, koji prevazilazi monetarnu i trgovinsku sferu, postao je uočljiv zbog činjenice da je jedinstvo evrozone branjeno uprkos faktički stalnom gaženju propisanih uslova konvergencije odnosno uslova za članstvo u evrozoni (deficit ispod 3%, inflacija ispod 1,7% i zaduženost BDP ispod 60%). Grčka je sa svojim problemima bila stalni kandidat za eliminaciju

³ O tome smo detaljno pisali u Miša Đurković, „Krizna, federalizacija i otpori“, u Aleksandar Gajić i Milan Igrutinović (ur.), *Krizna Evropske unije – okviri dometi, trendovi*, Institut za evropske studije, Beograd, 2013, str. 53-72. I taj zbornik kao i istoimeni zbornik radova koji su uredili Slobodan Samardžić i Ivana Radić Milosavljević, daju veoma lep pregled osnovnih problema sa kojima se EU suočava nakon 2008. godine.

- iz evrozone pa su se pre par godina čak pojavljivale i vesti da se u turističkim aranžmanima cene već iskazuju u drahmama, itd. Američki finansijski mešetari i stručnjaci poput Soroša, Grinspena i drugih, neprestano su insistirali na neodrživosti evra i evrozone te su stalno najavljivali njen raspad. Uprkos tome, pre svega, Nemačka je uspela da očuva funkcionisanje evra u svim državama u kojima je uveden, kao i da u proteklom periodu proširi evrozonu na Slovačku i na tri estonske države.
3. Kao reakcija na krizu duga unutar EU, pokrenuti su i mehanizmi za veću finansijsku kontrolu i jaču harmonizaciju fiskalnih politika unutar unije. Opet je Nemačka bila vodeća sila koja je nametala štednju, kontrolu budžetskih izdataka i ceo paket poznat pod imenom *Evropski fiskalni kompakt*. Ovaj ugovor o fiskalnoj stabilnosti prihvatile su i potpisale sve vlade članica osim Češke i Velike Britanije.⁴ On je urađen kao poseban međudržavni zakon kako bi se izbeglo veštačko natezanje sa *opt - aut* varijantama i mehanizmima fleksibilnosti i prilagođavanja. Bilo je jasno da Britanija nema nameru bilo kada to da potpiše. Štaviše, reakcija Britanije na ove pojačane mehanizme poreske harmonizacije bila je najava referendumu o izlasku iz Unije koji može da se održi već 2017, a po nekim najavama možda i ranije.

4. U maju 2012. Fransoa Oland postao je novi predsednik Francuske. Kao lider jedne od najvećih država pokrenuo je ideju da Evropska centralna banka takođe postane telo koje može da se zadužuje i da izdaje svoje obveznice. Protiv ovog predloga najjače je reagovala opet Nemačka odbijajući sve do početka 2015. mogućnost da se politika štednje dovodi u pitanje takvim prelivanjem dugova na ECB. Na kraju su popustili i doneta je odluka da ECB otkupi 1100 milijardi evra obveznica koje budu izdavale pojedinačne članice. Ideja je da se prevaziđe deflacija koja pritiska evrozonu i da se po američkom receptu upumpa određeni novac kako bi se inflatorno podstakao ekonomski život i dobio veći rast.

Ovaj poslednji nevoljni pristanak na promenu politike ECB, pokazao je da posle pet godina pritisaka za Nemačku postaje sve teže i skuplje da se bori za očuvanje evrozone. Dejvid Marš je ovaj uvid sažeo na sledeći način: "Neposredna konfrontacija oko nemačkog sopstvenog učešća u evrozoni nije izvesna. No korak po korak, suštinski motivi za nemačko podržavanje evra se smanjuju, dok se povećavaju troškovi deljenja monetarnog prostora sa dužnicima koji nisu ni željni ni sposobni pridržavanja početnih uslova za članstvo."⁵ Kao i ranije najveći „agresori” na nemačku politiku konsolidacije evrozone i na održavanje evra su Amerikanci i Britanci koji se na različite

⁴ O ovom ugovoru i njegovoj primeni u pojedinačnim zemljama pogledati studiju Heiko T. Burret i Jan Schnellenbach, *Implementation of the Fiscal Compact in the Euro Area Member States*, German Council of Economic experts, working paper 08/2013, Freiburg. Zanimljivo je pomenuti da je Britanija ostala usamljena i u protivljenju izbora Junkera za šefa Evropske komisije.

⁵ David Marsh, *Impossible trilemma for Tsipras*, The OMFIF Commentary, 26.01.2015.

načine, uključujući i indirektnu podršku Sirizi u Grčkoj, trude da pre svega Nemačkoj borbu za evrozonu učine neisplativom.

Najvažnija politička posledica po Balkan svih ovih dešavanja jeste potpuna skrajnutost politike proširenja. Nemačka je ulaskom Hrvatske, za koju se ozbiljno borila, zaokružila prostor koji je za sada zanima. Apsolutni prioritet po njima u narednom periodu ima konsolidacija sadašnjeg prostora EU. Evropske integracije Turske, kao države koja je još pre više decenija dobila status kandidata i koja je odavno započela pregovore, više niko i ne pominje. Ostale balkanske države su u nekoj vrsti limba ili trajnog čistilišta, gde se diskurs o evropskoj perspektivi održava kao mehanizam političkog uslovljavanja, ali i jedna od poslednjih kočnica da ovaj prostor potpuno ne potone u beznađe i besperspektivnost. Suštinski, svi akteri znaju da od učlanjenja zemalja „Zapadnog Balkana“ u dugom narednom periodu nema ništa.

*

Ekonomski izazovi nisu jedini koji potresaju Evropsku uniju. Ona se suočava i sa nizom drugih spoljašnjih i unutrašnjih kriza, pokušaja destabilizacije i procesa koji mogu fundamentalno da izmene pravac u kome se do sada kretala. Navedimo ovde nekoliko takvih geopolitičkih i unutrašnjepolitičkih izazova.

Osnova spoljnopolitička dinamika vezana je za rastrzanost između zapadne i istočne politike. S jedne strane EU je i na osnovu programa sa kojim je Vladimir Putin ponovo došao na čelo Rusije 2012,⁶ počela da gradi bliže partnerstvo sa velikom silom u susedstvu. I tu su kontakti i saradnja Nemačke prednjačili, kako zbog izgradnje Severnog toka kojim Nemačka obezbeđuje trećinu svojih potreba za prirodnim gasom, tako i zbog sve veće trgovinske i tehnološke razmene sa Rusijom. Ovo nemačko približavanje Rusiji praćeno je kao i mnogo puta ranije istovremenim približavanjem Francuske i Britanije: pomenimo njihov bilateralni sporazum o vojnoj saradnji iz 2010,⁷ koji zaobilazi zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku EU, kao i vojno angažovanje Francuske uz anglo-američke partnere van okvira ZBSP u Libiji, Siriji i drugim zemljama.

No, i sama Nemačka, kao i ostatak EU, započeo je istovremeno pregovore sa Amerikancima o izgradnji velikog *Transatlantskog trgovinsko investicionog partnerstva* (TTIP) koji bi od SAD-a i EU trebalo da napravi jedinstvenu ekonomsku zonu bez carinskih i trgovinskih barijera.⁸ Ovaj sporazum koji

⁶ Pogledati Putinov programski predizborni tekst iz 2012, o spoljnoj politici, u kome se ogroman prostor daje potrebi strateške kooperacije sa Evropskom unijom. Владимир Путин, „Россия и меняющийся мир“, *Московские новости*, 27. 02.

⁷ Pun tekst ovog bilateralnog sporazuma može se videti na stranici https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/238153/8174.pdf. Pristupljeno 24. aprila 2015.

kritičari nazivaju „ekonomskim NATO-om” ima zaista za cilj da obezbedi puno vezivanje prostora Unije za SAD i opstajanja EU u nekoj vrsti statusa vojno-ekonomskog protektorata Amerike, uz istovremeno odvajanje od Rusije, Kine i drugih ostalih globalnih partnera. Pomenimo ogromne pritiske koje su Amerikanci izvršili na Francusku da ne isporuči Rusiji dva nosača helikoptera Mistral iako je posao plaćen unapred.

Iz te perspektive rat u Ukrajini odigrao je ogromnu ulogu katalizatora i povoda za konfrontaciju između Rusije i EU. Kreiranje puča i početak građanskog rata u Ukrajini, za šta su Amerikanci najodgovorniji, za posledicu je imao rast antiruskog raspoloženja u javnom mnenju Unije (posebno među elitom), trgovinske sankcije koje su ugrozile i Rusiju i privredu EU, kao i geopolitičko odaljavanje ova dva centra u Evropi. Krize na Bliskom istoku (kontroverzno delovanje kalifata „Islamske države”), zatim pojava sumnjivog islamskog terorizma u Evropi (slučaj masakra u redakciji Šarli Ebdo koji nalikuju na mnoge *false flag* akcije poznate od ranije) i razni drugi slični fenomeni u ukupnom zbiru vrše funkciju širenja straha među Evropljanima i jačanja osećaja potrebe za američkom vojnom i strateškom zaštitom.

Drugi značajan fenomen na unutrašnjem planu jeste uspon raznih antimejnstrim političkih opcija i pokreta širom Evrope. Osim ultralevičarske *Sirize* koja je u januaru 2015. preuzela vlast u Grčkoj sa programom odbijanja štednje i odbijanja da vrati dugove, evroskeptični pokreti, stranke i lideri počeli su da se množe u mnogim krajevima EU. *Nacionalni front* Le Penove je trenutno najjača politička opcija u Francuskoj i nije nezamislivo da na nekim narednim izborima postane deo vlasti. Španiju drma groznica ultralevičarskog *Podemos* koji na talasu uspeha *Sirize* očekuje uspeh na opštim izborima u novembru. U Austriji je Štraheova *Slobodarska partija* postala najpopularnija i beleži stalni rast. U Britaniji Faradžova *UKIP* takođe beleži rast vršeći istovremeno pritisak na Kameronove torijevce da se prilagođavaju njenim zahtevima i retorici (uzgred, sličan proces se dešava u Francuskoj sa *UMP*), itd. Dodajmo na sve to slučaj Orbana u Mađarskoj koji sa čela vlade povlači neke poteze dugo neviđene u Evropi i reformiše društvo sa precizno definisanih, izrazito antiliberalnih pozicija.⁹

Uočljivo je dakle da rastu antimejnstrim pokreti sa krajnje levice i krajnje desnice, što je izraz pada poverenja glasača u ono što je danas evropska mejnstrim politika i normativni sistem vrednosti. No, ovaj proces predstavlja

⁸ Osnovne informacije pogledati na zvaničnom sajtu Evropske komisije posvećenom pregovorima o TTIP. <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/>. Pristupljeno 27. aprila 2015.

⁹ Pogledati njegov programski govor iz jula 2014 na stranici <http://hungarianspectrum.wordpress.com/2014/07/31/viktor-orbans-speech-at-the-xxv-balvanyos-free-summer-university-and-youth-camp-july-26-2014-baile-tusnad-tusnadfurdo/>. Pristupljeno 1. maja 2015.

i potencijalnu opasnost za teže sastavljanje vlada i očuvanje bazičnog konsenzusa u evropskim društvima.

*

Prostor „Zapadnog Balkana“ nužno trpi posledice svih ovih gore navedenih turbulencija. Činjenica da je perspektiva priključenja znatno odgođena i time sve manje relevantna za funkcionisanje neučlanjenih država, menja prioritete i metode političke i ekonomske vladavine. Ali, treba najpre izdvojiti posledice aktuelnih regionalnih i globalnih turbulencija na Balkan.

Ukrajinska kriza i nova velika konfrontacija Rusije i Zapada, imaju nekoliko značajnih posledica po ovaj prostor. Pomenimo najpre one direktne bezbednosne. Verski i istorijski aspekt sukoba, sličan adekvatnim linijama podele i iz balkanskih ratova devedesetih, odveo je na stotine boraca iz Srbije, Republike Srpske i Hrvatske na ratišta Luganska i Donjecka. Srbi ratuju u jedinicama Novorusije, a Hrvati pomažu svojoj verskoj braći iz Lavova u najradikalnijim zapadnoukrajinskim jedinicama poput bataljona Azov. Kad se jednom tamošnji rat završi ovi ljudi će se vratiti sa svim problemima koje postratovski život podrazumeva, ali i kao potencijalni saradnici spoljašnjih službi.

Nadalje, ekonomske sankcije koje je EU uvela Rusiji pogađaju i balkanske zemlje. Sve ove države našle su se pod pritiskom Brisela i Vašingtona da se pridruže sankcijama. Crna Gora ih je uvela, a Srbija i Makedonija, na primer, nisu vodeći računa i o tradicionalnim istorijskim vezama sa Rusijom, ali i o direktnim posledicama koje bi reakcija Rusije mogla da izazove u trgovinskoj razmeni i izvozu poljoprivrednih proizvoda npr. Konačno, ogroman pritisak Vašingtona i Brisela usmeren u pravcu onemogućavanja izgradnje Južnog toka, na kraju je zaustavio realizaciju ovog projekta koji je samo u Srbiji trebalo da donese dve milijarde evra stranih investicija i razne druge ekonomske pogodnosti.

Svoje reperkusije na balkanske prostore ima i druga velika kriza, ona koja se odvija na Bliskom istoku. Podsetimo se, tamo već nekoliko godina traje rat protiv Sirije, uvezen spolja od strane Amerikanaca, Francuza i Britanaca. Navodno kao kolateralna šteta ovog rata nastala je tvorevina *Islamska država Iraka i Levanta* (Da'ish) koja sada već zahvata ozbiljnu teritoriju u Iraku i Siriji, sa takođe malim delom svog „kalifata“ u Libiji. Ova neosrednjevekovna tvorevina, poznata po navodnim javnim klanjima zarobljenih novinara, institucionalizaciji ropstva, trgovini ljudskim organima i brutalnim zločinačkim uređenjem na prostoru kojim vlada, počela je da greje srca mnogih Muslimana i u Evropi. Sa prostora Balkana u njenim redovima ratuje bar hiljadu ljudi. Nedavno se u Gornjoj Maoči na svega par stotina kilometara od Beograda zavijorila zastava IDIL, a zatim se krajem aprila desio teroristički napad na policijsku stanicu u Zvorniku sa kojim su povezani

povratnici iz sirijskog rata.¹⁰ Inače, u planovima i projekcijama njenih lidera čitav prostor Balkana trebalo bi da postane deo budućeg kalifata.

Postoje brojne spekulacije o tome kako je ovaj monstrum stvoren, ko ga finansira i čemu služi. Lideri Hezbolaha, ali i mnogi zapadni analitičari javno tvrde da je ovo kreacija CIA i Mosad. Jedni tvrde da su je oni stvorili pa im se otela kontroli, a drugi da je to i dalje projekat koji obavlja važan posao destabilizacije bliskoistočnih islamskih država i legitimise opstanak i prisustvo značajnog broja američkih vojnika u regionu.¹¹

Za nas je značajna činjenica da mnogi ozbiljni i referentni subjekti (npr. irački predsednik Al Maliki, ali i veliki globalni mediji poput *BBC-ja* ili *Njujork tajmsa*) optužuju Saudijsku Arabiju da stoji iza finansiranja ovog projekta. Ako se tome doda činjenica da se i turske vlasti i turska administracija optužuju za blagonaklon stav prema njenom delovanju, uočavamo da dva glavna pokrovitelja balkanskih muslimana u nekoj meri ohrabruju delovanje ISIL.

Sve to može da vodi ka radikalizaciji balkanskih muslimana, pa je na prošlogodišnjem protestu Albanaca u Skoplju povodom izricanja presuda okrivljenim za masakr na Smilevskom jezeru, primećeno da su prvi put islamske parole dominirale nad albanskim nacionalnim simbolima. Na društvenim mrežama i portalima može se pratiti velika podrška i simpatije koje mladi balkanski muslimani osećaju prema ovom projektu uprkos tome što zvanični verski lideri osuđuju njihovo delovanje. Širenje vehabizma usred sve jačeg finansijskog prisustva Saudijaca na ovim prostorima, usko je skopčano sa navedenim tendencijama i predstavlja ozbiljnu pretnju stabilnosti balkanskih država.

Treći značajan proces koji treba registrovati je velika ofanziva Amerikanaca na prostor Balkana koja se odvija u poslednjih godinu dana. Ovo je naravno usko povezano sa otvaranjem novog hladnog rata sa Rusijom i sa borbom za eliminaciju ruskog prisustva sa Balkana, i sprečavanje njenog pre svega energetskog širenja na ovim prostorima. Naime, posle odrađivanja nezavisnosti Kosova 2008. i 2009. Amerikanci su svoje glavne logističke i obaveštajne resurse premestili na prostor arapskog sveta što je rezultovalo procesom poznatim pod imenom „Arapsko proleće“. Ovaj proces je doneo smenu vlasti u desetak zemalja, pokretanje radikalnog islamizma, neverovatna stradanja hrišćanskog stanovništva, pojavu IDIL-a i razne druge posledice. Iako je krajnje diskutabilno da li su Amerikanci ostvarili zacrtane

¹⁰ Vidi „Sirijski borac: uhapšen saučesnik teroriste iz Zvornika“, *Blic*, 28.4. 2015. Samo nedelju dana ranije grupa Albanaca sa Kosmeta je izvela teroristički napad na makedonsku karaulu Gošinci.

¹¹ Šire konspirološke teorije povezuju sve ovo sa starim projektom prekompozicije čitavog bliskoistočnog prostora poznate pod imenom Veliki Bliski istok. O tome pogledati analizu Ketrin Šakdam objavlenu 2. maja 2015 na portalu ruske televizije Russia Today. <http://rt.com/op-edge/255053-washington-borders-ethnicities-game/>.

ciljeve, od 2013. Ukrajina je ponovo počela da privlači pomenute resurse na evropski prostor. U međuvremenu je na Balkanu bio uočljiv rast uticaja i prisustva Nemačke, Rusije i Turske koje su na neki način uletele u vakuum koji su Amerikanci delimično ostavili.

U poslednjih godinu dana, međutim, uočljivo je kako su oni započeli vraćanje svojih pozicija u raznim sektorima. Najviše pada u oči medijska ofanziva: kompanija *KKR* na čijem je čelu doskorašnji šef CIA general Dejvid Petreus preuzela je u svoje vlasništvo kablovsku mrežu *SBB*, vodeći zabavni šou *Grand produkciju* (51%), zatim jedan od dva najposećenija portala u Srbiji, internet portal *Blica*, ali i pokrenula svoju regionalnu televiziju *N1* koja deluje pod okriljem *CNN-a*. Uz to treba dodati pojavu *Njuzvika* na srpskom jeziku pod okriljem *Adrija grupe*, odnosno *Kurira*.

Slične podatke mogli bismo da damo i za razne druge sektore. Politički gledano, *SAD* su pomogle promenu vlasti u Bugarskoj gde Borisov ne samo da je zaustavio izgradnju Južnog toka već nastupa sa tvrdo antiruskih pozicija. U Crnoj Gori i Srbiji izvršen je uspešan ogroman pritisak da se zaustave svi projekti i predlozi usmereni ka strateškoj, vojnoj i drugoj saradnji sa Rusijom. U Hrvatskoj je na čelo države dovedena osoba koja je bila pomoćnik generalnog sekretara *NATO-a*. U Grčkoj je u najmanju ruku prihvaćen dolazak *Sirize*. U ovom regionu su Mađarska i Makedonija apostrofirane kao jedine trenutno problematične zemlje sa pozicije američkih interesa.¹²

Konačno, kao poslednji značajan segment uticaja stranih sila na Balkan treba navesti skoro potpuno rasulo koje vlada u dva klasična protektorata koje oni drže na našem poluostrvu. Nedavno se odigrao u najmanju ruku čudan egzodus Albanaca sa Kosova u kome je u vrlo kratkom periodu po raznim procenama između 50 i 100 hiljada ljudi pobešlo put EU, navodno u potrazi za poslom i hranom. I inače u ocenama rezultata ovih osam godina „nezavisnosti Kosova“ niko ne nalazi lepe reči za način na koji ovaj prostor danas funkcioniše.

Federaciju BiH je prošle godine zahvatio talas nasilnih protesta koji su bili usmereni ka kantonalnim vladama. Niko nije postavio pitanje zašto se ne demonstrira pred kancelarijom OHR, koja i dalje ima ogromna ovlašćenja i koja je po prirodi svog položaja najodgovornija za katastrofalan ekonomski položaj oba entiteta. Dok u RS institucije funkcionišu, na nivou federacije kao i čitave BiH one su već dugo paralizovane. Bosna i Hercegovina polako postaje

¹² Senator Kris Marfi koji je nedavno bio u „inspekciji na Balkanu“ zajedno sa Džonom Mekejnom, izneo je svoja precizna zapažanja u predavanju koje je održao 26. januara 2015. u organizaciji Nemačkog maršalovog fonda. Naglasak je na proterivanju Rusije i povratku Amerike na Balkan. Sažetak na srpskom pogledati na http://web-tribune.com/tema_dana/americki-senator-otkrio-plan-borbe-protiv-rusije-na-balkanu-gde-kljucnu-ulogu-igra-srbija, a ceo govor na <http://www.gmfus.org/archives/transatlantic-talk-with-senator-christopher-murphy/> Pristupljeno 2. maja 2015.

prostor kojim se slabo ko i bavi. Očigledno tamo postaje sve teže koristiti evropsku perspektivu za ubeđivanje kako birača, tako i političkih elita.

*

U kakvom stanju balkanske države dočekuju ove posledice novih globalnih sukoba? Čini se u veoma, veoma lošem. Normativni diskurs o evropskim integracijama i pohvale međunarodnih subjekata godinama su pokrivala dugoročno krajnje problematične procese na Balkanu. U jednom nedavnom članku govorili smo o odumiranju balkanskih država kao posledici procesa evropskih integracija.¹³ Pogledajmo samo neke od podataka koje mogu da ilustruju tako, naizgled, radikalnu tezu.

Zemlje regiona imaju ozbiljnu demografsku krizu. Tokom dve decnije stanovništvo Bugarske smanjilo se sa 9 na 7,4 miliona stanovnika. Sela su masovno opustela. U Srbiji je za deset godina oko 350 000 stanovnika manje, ali je još problematičnije to što je istočni pojas zemlje izgubio u istom periodu petinu stanovništva. To znači da se veliki prostor prazni od stanovništva što donosi čak i buduće bezbednosne izazove.

Prosek starosti je 42 godine. U Rumuniji je 40, u Bosni i Hercegovini 41, u Bugarskoj je 42,5, a u Grčkoj je dostigao čak 43,5 godine. Veoma niske stope rasta i nastavak emigracije mladog stanovništva govore o tome da veći deo regiona doživljava depopulaciju.

Ovaj proces demografskog propadanja povezan je sa dva druga aspekta koji karakterišu prostor Balkana. Prvi je da je takozvana tranzicija ostavila niz potpuno ekonomski neodrživih subjekata. Slučaj Grčke smo već pominjali. Hrvatska je odmah nakon ulaska u EU došla na ivicu bankrota: početkom 2015. njen javni dug je skočio na 108% zaduženosti BDP.¹⁴ Srbija galopira u tom pravcu sa godišnjim skokom od 10% zaduživanja pa je krajem prošle godine prešla 70%. Čitav region je deindustrijalizovan, a nezaposlenost je enormna: u BiH ona iznosi čak 45%. U ostalim zemljama je uglavnom između 20 i 30% a čak je i u Grčkoj dostigla 25%. Strani subjekti su velikim delom preuzeli finansijska tržišta, bankarski i sektor osiguranja, maloprodaju i infrastrukturne sisteme. Od najavljivanih velikih stranih investicija nema ničega, a vlade se trude da bilo koga dovedu uz velike učenjivačke subvencije koje stranci dobijaju za svako radno mesto koje se otvori.

Uz sve ove muke, Brisel i zapadni politički subjekti na sve načine nastavljaju da promovišu antitradicionalan i antiporodičan sistem vrednosti zasnovan na hedonizmu i potrošnji. Istaknimo samo nastavak nametanja „liberalne“ antiporodične društveno-zakonodavne agende prema kojoj je

¹³ Миша Джуркович, „Отмирание балканских государств в процессе европейской интеграции“, *Проблемы национальной стратегии*, №5. – стр. 44-55, Москва, 2014.

¹⁴ «Hrvatski vanjski dug rekordnih 108% BDP-a!», *Večernji list*, 29. 07. 2014.

održavanje gej parada uslov za nastavak (neizvesnih) evrointegracija. U Srbiji i Makedoniji u ovom trenutku prozapadno orijentisani predlagači zakona pokušavaju da proguraju mere kojima se potpuno zabranjuje telesno kažnjavanje dece (što direktno otvara prostor za unošenje anarhije u porodične i društvene odnose i destimuliše roditelje od rađanja), te uvodi institut surogat materinstva, kao jedna krajnje kontroverzna mera sa nesagledivim posledicama. Dakle, umesto da se na problem depopulacije odgovara jačanjem porodice i stimulisanjem roditelja, država pod uticajem stranih subjekata menja porodično zakonodavstvo u pravcu koji donosi još više problema. Slični procesi, nažalost, postoje i u mnogim drugim oblastima.

*

Ako na sve ovo gore rečeno dodamo i tinjajuće etničke tenzije u BiH, Makedoniji, Crnoj Gori, između Srbije i Hrvatske, itd. dobijamo jednu prilično eksplozivnu smešu koju bi i manja varnica mogla da zapali. U situaciji kada je perspektiva o eventualnom skorom učlanjenju u EU nestala, i kada se region suočava sa svim gore navedenim krizama, osnovni zaključak ovakvog izlaganja mora da insistira na činjenici da se očekivanja i projekcije moraju krajnje redukovati. Dakle umesto bajke o dobrom životu i prisajedinjenju „evropskoj porodici naroda“, kao osnovni zadatak postavlja se očuvanje elementarne stabilnosti u regionu. Ona se svodi na tri konkretna pitanja: 1) izbeći nove ratove, 2) sprečiti bankrot balkanskih država, 3) očuvati bazičnu funkcionalnost institucija. Čini se da nakon svega rečenog nema potrebe za daljim objašnjenjima.

Članak bismo zaključili uočavanjem dve povezane novosti u regionu. Prva je da političke vlasti u zemljama koje nisu članice počinju da, koliko god mogu, ignorišu pritiske takozvanog evropskog okvira i briselskih uslovljavanja. Naime, ritualno se svi i dalje pridržavaju politički korektne retorike o nastavku evropskih integracija. Međutim, čim izađu iz domena televizijskih kamera, prelaze na prostor realne politike potpuno zaboravljajući obavezujući diskurs.¹⁵ Slično je bilo i u doba vladavine komunizma kada su se svi zaklinjali u obavezujuće parole a stvarnu politiku gradili na potpuno drugim osnovama. Evropski okvir stoga postaje sve manje važan i on se uglavnom ignoriše u predviđanju i planiranju politike. Uprošteno rečeno, vlasti više i ne zanima mnogo šta piše u izveštajima o napretku koje izdaje Evropska komisija. Više ih zanima kako da nađu novac kojim mogu da odlože bankrot i da pokrenu neke infrastrukturne radove koji se makar vide.

Druga posledica je jačanje autoritarizma u pomenutim državama. Model kojim Milo Đukanović vlada poslednjih dvadesetak godina postaje obrazac

¹⁵ Autor ovog teksta imao je priliku da bude u radio emisiji sa visokim funkcionerom vlasti koji je pred slušaocima branio izglednost evropske perspektive, da bi odmah po završetku emisije rekao da sam potpuno u pravu i da i oni znaju kako od EU nema ništa.

koji preuzima sve više lidera u regionu.¹⁶ Jedna jaka ličnost i njegova partija osvajaju između 40 i 50% glasova sistematski gušeći opoziciju i kontrolišući medije i finansijske tokove unutar svog političkog entiteta. Zadužene i nezaposlene građane demokratija sve manje zanima. Glasaju za onog ko može da im da ili sačuva posao. Liberalna demokratija definitivno počinje da gubi popularnost na ovim prostorima.

Bibliografija

- Alexe, Dan "The Juncker Comission: no further EU enlargement", <http://www.neurope.eu/article/juncker-commission-no-further-eu-enlargement/>
- Florian Bieber, *The Crisis of Democracy in the Balkans*, LSE lecture, 27. 01. 2014,
- Burret, Heiko T. I Schnellenbach, Jan *Implementation of the Fiscal Compact in the Euro Area Member States*, German Council of Economic experts, working paper 08/2013, Freiburg.
- Джуркович, Миша, „Отмирание балканских государств в процессе европейской интеграции”, *Проблемы национальной стратегии*, №5. - стр. 44-55, Москва, 2014.
- Ђурковић, Миша, „Криза, федерализација и отпори“, у Александар Гајић и Милан Игрутиновић (ур.), *Криза Европске уније - оквири донети, трендови*, Институт за европске студије, Београд, 2013, стр. 53-72.
- Marsh, David, *Impossible trilemma for Tsipras*, The OMFIF Commentary, 26. 01. 2015.
- Orban, Victor, Speech at Balvanyos free summer university and youth camp, 26. 07. 2014. <http://hungarianspectrum.wordpress.com/2014/07/31/viktor-orbans-speech-at-the-xxv-balvanyos-free-summer-university-and-youth-camp-july-26-2014-baile-tusnad-tusnadfurdo/>
- Путин, Владимир "Россия и меняющийся мир", *Московские новости*, 27. 02.
- Samardžić, Slobodan, Radić Miloradović, Ivana, *Križa evropske unije*, Službeni glasnik, Beograd, 2014.

¹⁶ Ovaj povratak autoritarizma na Balkan uočava i Florian Biber. Pogledati njegovo predavanje *The Crisis of Democracy in the Balkans*, održano na LSE 27. januara ove godine. http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/LSEE/Events/2014-2015/Visiting-Speaker-Programme/VSP_Florian%20Bieber_2014-15.aspx Pristupljeno 2. maja 2015.

Miša Đurković, PhD

EUROPEAN UNION AND THE BALKANS DURING JUNCKER'S COMMISSION

ABSTRACT

The author analyzes the prospects for the European Union and the Balkans in the forthcoming period. First, it points to the fact that the EU is preoccupied with solving its own financial and economic problems. Enlargement is *de facto* transferred to another plan and frozen. Then he points to the problematic situation of the Balkan countries that sink in a combination of indebtedness, unemployment, political instability and authoritarianism. In the end, it is contended that in the near future, realistic and not overly ambitious priorities should be set: avoiding bankruptcy and safeguarding the fundamental political stability.

Key words: European Union, the Balkans, the financial crisis, Germany, instability.